#2 Perspectiva de gènere

Incloure una mirada de gènere en les temàtiques i els seus protagonistes: visibilitzant, denunciant i combatent les desigualtats, estereotips i exclusions propis del sistema patriarcal.

La invisibilitat curricular és la primera de les violències contra les dones, segons l'experta en coeducació Núria Solsona (2016). La perspectiva de gènere ens permet detectar, denunciar i revertir l'absència femenina i de persones amb identitat de gènere diverses en els materials curriculars, però també ampliar la mirada i qüestionar el coneixement androcèntric que perpetua les desigualtats del sistema patriarcal.

En les ciències socials aquesta perspectiva es fa doblement necessària. Per una banda, perquè la desigualtat de gènere és un problema social. Per altra, perquè els continguts geogràfics i històrics, centrals en les ciències socials escolars, estan molt marcats per les desigualtats de gènere. Els estudis de gènere en la geografia i la història disciplinaris han fet grans aportacions en les últimes dècades, de la mà de plantejaments de l'antropologia, la sociologia, la política i l'economia feministes, però encara és un repte integrar-los en els relats conjunts i el coneixement escolar (Fontana, 2013).

Segons l'Observatori de llibres de text, només el 7% dels personatges que apareixen amb noms i cognoms en els manuals escolars analitzats són dones i sovint sense un paper actiu (ICIP-ECP, 2013, 2017). Aquesta falta de referents condiciona l'aprenentatge i les representacions dels infants i adolescents, que identifiquen com a protagonistes històricament rellevants sobretot homes blancs amb poder econòmic i polític (Villalón i Pagès, 2013) i només un 1% dels personatges que recorden són dones (Sant i Pagès, 2011).

El canvi és necessari i urgent, ja que aquesta absència és "insostenible i vergonyosa" (Jara i Santisteban, 2018). No ha de ser un canvi superficial, sinó que ha de permetre qüestionar els rols i els estereotips que perpetuen les desigualtats, introduir mirades interseccionals i reformular el coneixement per donar valor a les pràctiques domèstiques i de les cures. Ha de ser un canvi transversal - en el llenguatge, en les imatges, en els continguts i en les activitats proposades - que permeti no només donar presència a les dones, sinó que aquestes siguin reconegudes com a subjectes històrics (Álvarez, Nuño i Solsona, 2003) i que la perspectiva femenina quedi plasmada en el relat.

Des de l'Oficina Internacional d'Educació de la UNESCO, la perspectiva de gènere es contempla com una de les claus per apuntalar els objectius educatius de l'agenda 2030 i s'entén com una eina per democratitzar l'educació i la societat. Cal que ens preguntem: Fins a quin punt aquests materials afavoreixen la igualtat?

Què podem fer?

- Aplicar la perspectiva de gènere als factors històrics, geogràfics, econòmics i polítics estudiats
- Reforçar i diversificar les presències i els rols de les dones en tots els àmbits de la societat: polítics, econòmics, socials i culturals
- Reflectir les discriminacions encara vigents per motius de gènere
- Incorporar coneixements i pràctiques relacionats amb les cures
- Qüestionar les desigualtats i els estereotips per motius de gènere
- Visibilitzar les dificultats associades a altres discriminacions que es creuen amb la discriminació de gènere (interseccionalitat)

Com ho podem fer?

- Utilitzant un llenguatge inclusiu
- Incloent imatges d'homes i dones en rols i tasques diversos, així com imatges de persones amb gènere incert
- Referenciant noms i cognoms de persones d'eixos d'identitat diferents
- Equilibrant la ràtio de les aportacions artístiques, científiques, tecnològiques i ideològiques d'homes i de dones
- Integrant les referències als espais públics i privats en el mateix relat conjunt
- Donant importància a les cures en la societat, l'economia i el sosteniment de la vida
- Disgregant de forma més sistemàtica les dades estadístiques per sexe
- Fent visibles els progressos en termes d'igualtat de drets en funció del gènere a diferents països
- Incorporant preguntes i activitats que permetin qüestionar rols, estereotips i desigualtats de gènere
- Fent reflexionar sobre variables disgregades per sexe i vinculant-les a la discriminació i els reptes pendents per a assolir una major igualtat de drets

A tall d'exemple

Imatge 5. Com equilibrar les presències de dones i d'homes?

La presència de dones en historia de l'art és, si és possible, encara més desigual que en història o en geografia. Alguns llibres, com l'exemple escollit, afegeix una activitat al final de la unitat per treballar competències (dones als marges) en la que destaca quatre dones pintores del període barroc.

L'activitat permet fer visibles 4 dones pintores que no s'han explicat en el capítol.

Per acabar d'incloure la perspectiva de gènere es podria:
· Fer reflexionar sobre la invisibilitat de les dones en la història de l'art.
·Incloure les dones per a que formin part del relat general, més que en una pàgina a banda.

Imatge 6. Com trencar estereotips de gènere?

Els estereotips i prejudicis són fets naturals, però moltes vegades també són el fruit d'accions deliberades per desprestigiar col·lectius determinats. L'exemple escollit aporta pistes per a reflexionar sobre els estereotips de gènere associats a les "bruixes", i els interessos per promoure imatges criminalitzadores de dones amb rols socialment actius.

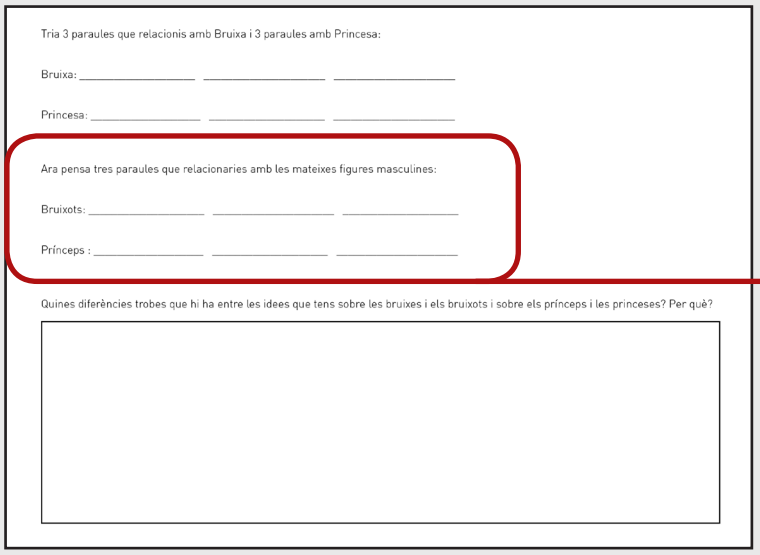

L'activitat parteix d'una presa de consciencia sobre els estereotips associats a rols tradicionals masculins i femenins.

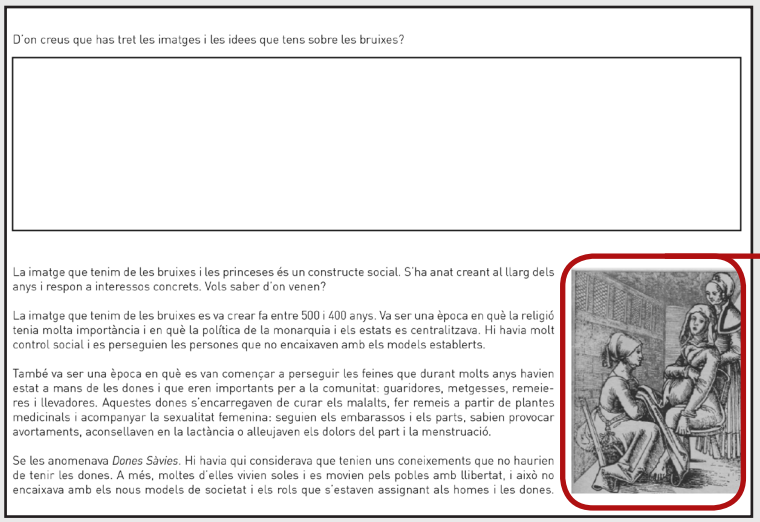
D'on creus que has tret les imatges i les idees que tens sobre les bruixes?

La imatge que tenim de les bruixes i les princeses és un constructe social. S'ha anat creant al llarg dels anys i respon a interessos concrets. Vols saber d'on venen?

La imatge que tenim de les bruixes es va crear fa entre 500 i 400 anys. Va ser una època en què la religió tenia molta importància i en què la política de la monarquia i els estats es centralitzava. Hi havia molt control social i es perseguien les persones que no encaixaven amb els models establerts.

També va ser una època en què es van començar a perseguir les feines que durant molts anys havien estat a mans de les dones i que eren importants per a la comunitat: guaridores, metgesses, remeieres i llevadores. Aquestes dones s'encarregaven de curar els malalts, fer remeis a partir de plantes medicinals i acompanyar la sexualitat femenina: seguien els embarassos i els parts, sabien provocar avortaments, aconsellaven en la lactància o alleujaven els dolors del part i la menstruació.

Se les anomenava *Dones Sàvies*. Hi havia qui considerava que tenien uns coneixements que no haurien de tenir les dones. A més, moltes d'elles vivien soles i es movien pels pobles amb llibertat, i això no encaixava amb els nous models de societat i els rols que s'estaven assignant als homes i les dones.

Es mostren dones d'un període històric llunyà amb un paper actiu (metgesses, remeieres, llevadores) i qualificat.

S'expliquen els interessos per a criminalitzar el paper actiu de les dones amb arguments, dades i testimonis.

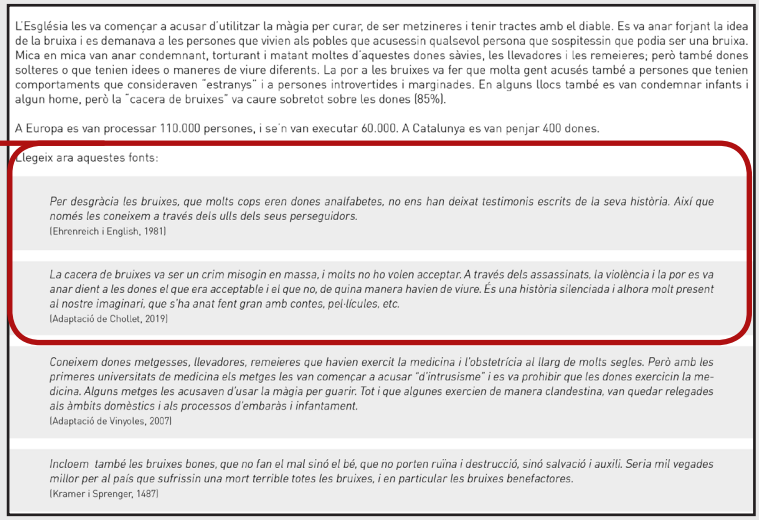
L'Església les va començar a acusar d'utilitzar la màgia per curar, de ser metzineres i tenir tractes amb el diable. Es va anar forjant la idea de la bruixa i es demanava a les persones que vivien als pobles que acusessin qualsevol persona que sospitessin que podia ser una bruixa. Mica en mica van anar condemnant, torturant i matant moltes d'aquestes dones sàvies, les llevadores i les remeieres; però també dones solteres o que tenien idees o maneres de viure diferents. La por a les bruixes va fer que molta gent acusés també a persones que tenien comportaments que consideraven "estranys" i a persones introvertides i marginades. En alguns llocs també es van condemnar infants i algun home, però la "cacera de bruixes" va caure sobretot sobre les dones (85%).

A Europa es van processar 110.000 persones, i se'n van executar 60.000. A Catalunya es van penjar 400 dones.

Llegeix ara aquestes fonts:

Per desgràcia les bruixes, que molts cops eren dones analfabetes, no ens han deixat testimonis escrits de la seva història. Així que només les coneixem a través dels ulls dels seus perseguidors.
(Ehrenreich i English, 1981)

La cacera de bruixes va ser un crim misogin en massa, i molts no ho volen acceptar. A través dels assassinats, la violència i la por es va anar dient a les dones el que era acceptable i el que no, de quina manera havien de viure. És una història silenciada i alhora molt present al nostre imaginari, que s'ha anat fent gran amb contes, pel·lícules, etc.
(Adaptació de Cholet, 2019)

Coneixem dones metgesses, llevadores, remeieres que havien exercit la medicina i l'obstetrícia al llarg de molts segles. Però amb les primeres universitats de medicina els metges les van començar a acusar "d'intrusisme" i es va prohibir que les dones exercicin la medicina. Alguns metges les acusaven d'usar la màgia per guarir. Tot i que algunes exercien de manera clandestina, van quedar relegades als àmbits domèstics i als processos d'embaràs i infantament.
(Adaptació de Vinyoles, 2007)

Incloem també les bruixes bones, que no fan el mal sinó el bé, que no porten ruïna i destrucció, sinó salvació i auxili. Seria mil vegades millor per al país que sufrissin una mort terrible totes les bruixes, i en particular les bruixes benefactores.
(Kramer i Sprenger, 1487)

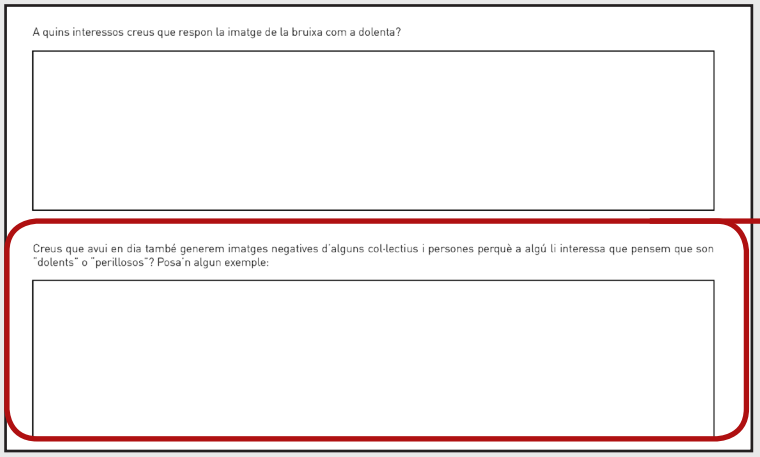
A quins interessos creus que respon la imatge de la bruixa com a dolenta?

Creus que avui en dia també generem imatges negatives d'alguns col·lectius i persones perquè a algú li interessa que pensem que son "dolents" o "perillosos"? Posa'n algun exemple:

Es relaciona amb la realitat actual, convidant a identificar estereotips del present envers diferents col·lectius i persones.

Imatge 7. Com fer visibles els processos d'assoliment de drets per part de les dones?

Si equilibrar la presència d'homes i dones té dificultats, tenint en compte que la historiografia ha discriminat a les dones de forma continuada, encara és menys freqüent que es mostrin dones en rols actius. En aquest cas, s'atorga una doble pàgina a lla lluita pels drets de les dones, a través de la Declaració del dret de les dones i de la ciutadana Olympe de Gouges i del moviment de sufragistes i sufragettes.

El contingut està integrat en una unitat, no com un contingut complementari.

Planteja el tema des d'un enfocament de drets.

Fa visibles figures i moviments de dones amb un rol políticament actiu.

Unitat 4

5. El dret de vot de les dones

L'any 1918 el govern britànic va concedir el vot a les dones més grans de 30 anys. La lluita per la igualtat de la dona, però, es va iniciar molt temps abans i avui encara no ha acabat.

5.1. Les primeres passes

En la societat de l'Antic Règim la dona tenia un paper subordinat a l'home. La dona, abans de casar-se, estava sotmesa al pare i en el moment de casar-se restava sotmesa al marit. Amb el triomf del pensament liberal va sorgir una contradicció. La igualtat entre els individus, que era una de les fites de les revolucions burgeses, no s'aplicava a les dones. Els Drets de l'Home i del Ciutadà només s'entenien per al gènere masculí. En aquest context va néixer el **feminisme***, que tenia com a punt fonamental el dret de vot per a les dones.

Va ser durant la Revolució Francesa quan sortiren a la llum les primeres reivindicacions feministes. L'any 1791, **Olympe de Gouges** va publicar la *Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana*. En aquest text es defensava el dret de vot de les dones, la igualtat en l'educació i la igualtat dins l'àmbit familiar.

Al llarg del segle XIX les dones van continuar lluitant pels seus drets, sobretot als Estats Units i el Regne Unit. Calia que la dona aconseguís el dret al vot, i així la resta dels problemes que l'afectaven s'anirien solucionant. S'iniciava així el **moviment sufragista***.

VOCABULARI

Feminisme. Moviment social i polític que té com a objectiu la igualtat real de la dona en tots els àmbits.

Moviment sufragista. Part del moviment feminista que centra la seva actuació a aconseguir el dret del vot per a les dones.

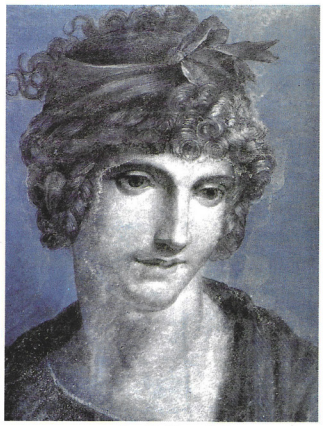

Font 31. *Olympe de Gouges.*

4.36. *Elabora una fitxa d'Olympe de Gouges en què indiquis el lloc i la data de naixement i mort, la professió i l'aportació del seu pensament al moviment feminista.*

5.2. El sufragisme

L'any 1866 un pensador liberal, John Stuart Mill, va presentar al Parlament anglès una proposta perquè es legalitzés el vot femení que va ser rebutjada. Com a reacció, va néixer el 1867 la *National Society for Women's Suffrage*, primera organització clarament sufragista.

PARAULES CLAU

sufragisme

Font 32.

El principi regulador de les actuals relacions entre els dos sexes, és a dir, la subordinació legal de la dona a l'home, és un gran error. Caldria substituir-lo per un principi de perfecta igualtat que no permetés poder ni privilegi per a uns i incapacitat per als altres.

JOHN STUART MILL I HARRIET TAYLOR MILL (1869).

4.37. *Llegeix el text de la font 32 i fes aquestes activitats:*
a) Posa un títol a aquest text.
b) Explica l'argument central del text.
c) Podem afirmar que és un text feminista?

La incorporació massiva de la dona al món laboral, que tingué lloc, sobretot, durant la Primera Guerra Mundial, va atorgar a la dona un nou protagonisme social que no es corresponia amb la prohibició d'exercir el dret a vot.

Les organitzacions sufragistes britàniques eren poderoses. Van organitzar mítings, manifestacions i propostes de llei en demanda del vot femení, però els resultats van ser negatius. Mentre es discutia al Parlament britànic l'accés de la dona a la política, grups organitzats de dones conegudes com les *suffragettes* van utilitzar tàctiques més radicals: incendi a comerços, sabotatges i, fins i tot, atacs als domicilis d'alguns polítics contraris al vot femení.

Font 33. *Les suffragettes*

Les seves lleis, senyors, tant ens fan. Nosaltres situem la llibertat i la dignitat de la dona molt per damunt d'aquestes consideracions, i continuarem aquesta guerra com ja ho hem fet en el passat. No ens considerarem responsables de la propietat que sacrifiquem. El responsable de qualsevol destrucció de la propietat serà el govern, ja que si bé admet que les nostres peticions són justes, es nega a satisfer-les.

EMMELINE PANKHURST.

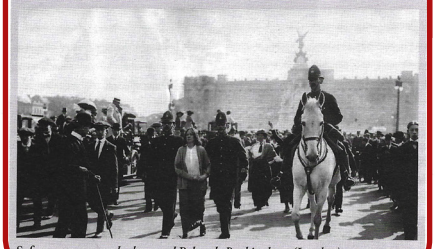

Sufraggette *arrestada davant el Palau de Buckingham (Londres).*

La força del moviment sufragista va permetre, finalment, reconèixer el vot femení al Regne Unit un cop acabada la Primera Guerra Mundial.

De mica en mica, el vot femení es va anar estenent arreu del món.

ACTIVITATS

4.39. Què és el feminisme?

4.40. Per què en el context de la Primera Guerra Mundial les dones van aconseguir el dret al vot?

4.41. Per què creus que l'home va prohibir durant tant de temps el vot a la dona?

SABIES QUE...?

El 1914 la National Union of Women's Suffrage Societies de la Gran Bretanya tenia més de 100 000 afiliades.

4.38. *A partir de la font 33, resol aquestes qüestions:*
a) Busca en una enciclopèdia o a Internet informació sobre l'autora d'aquest text i fes una fitxa biogràfica en què indiquis el lloc i la data de naixement i mort, la professió, les circumstàncies de la seva mort i l'aportació del seu pensament al moviment feminista.
b) Quines conseqüències va tenir l'aplicació d'aquestes idees?

Font 34. Concessió del dret de vot femení

Estat nord-americà de Wyoming	1869
Nova Zelanda	1893
Austràlia	1901
Finlàndia	1906
Noruega	1913
Dinamarca i Islàndia	1915
Rússia	1917
Regne Unit *(restringit a les menors de 30 anys)*	1918
Alemanya i Suècia	1919
Estats Units	1920
Irlanda	1922
Àustria	1923
Regne Unit *(universal)*	1928
Espanya	1933
França i Itàlia	1945
Canadà	1948
Suïssa	1971

RECORDA

El **feminisme** pretén la **igualtat legal i real** entre els homes i les dones.

Esmenta exemples de discriminació envers les dones.

Per acabar d'incloure la perspectiva de gènere es podria:
· Fer reflexionar sobre les discriminacions encara vigents sobre accés de les dones a la política, entre altres desigualtats.
· Lligar la reflexió a altres col·lectius actualment exclosos del dret de vot (mirada interseccional).

Inclou dades, tot i que no permet comparar amb les dates de sufragi masculí.

Per saber-ne més...

Brugeilles, Carole; Cromer, Sylvie (2009). *Promoting gender equality through textbooks: A methodological guide*. Paris: UNESCO.

Otero, Mercè (2009). *La presència LGTB a l'àmbit educatiu.* Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Sant, Edda i Pagès, Joan (2011). Princeses, bruixes, feministes..., només dones. Una reflexió sobre el paper de les dones en l'ensenyament de les ciències socials. *Perspectiva Escolar* 357, 9-17.

Solsona, Núria (2016). *Ni princeses ni pirates. Per educar nenes i nens en llibertat.* Vic: Eumo.

Subirats, Marina; Tomé, Amparo i Solsona, Núria (coord.) (2019). Coeducar: posar la vida al centre de l'educació. *Dossier Graó* Nº 4.